

ՀԱՆԴԵՍ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

ԲԵՒԵՌԱԽՆԴԻՐ ՆԱԽՈՐԳ

Արդէն օրագրիս նախընթաց տարին երբուն մէջ խօսած ենք բնեալանդիր արդի նաւորդաց ճանապարհորդութեանցը վրայ, և պատմեր ենք անոնց արկածներն, որոնք կը փնտռէին գտնել ուղղակի ճամբայ մը Հիւսիսային ծովէն անցնելու խաղաղական ուղիէն։ Այս կարևոր առաջարկութիւնն լուծելու ելաւ դարուս մէջ երեւելի անգղիացի նաւապետն ճոն Դրանքլին, որ վերջին անգամ մ'ալ Հիւսիսային կողմերը նաւարկելով՝ մինչև հիմա հետքը չգտնուեցաւ։ Զինքը փնտռելու շատ մը նաւարկութիւններ եղան այլևայլ ազգէ, որոնք փոխանակ իրեն՝ զանազան աշխարհագրական նորանոր գիւտեր գտան։

Այսպիսի նաւարկութեանց գլուխ և առաջնորդ կրնայ համարուիլ վերջին ժամանակներս գերմանացի անուանի գիտնականն ու քաջ աշխարհագետն Ալֆոստոս Բէդէրման, որ իւր ծախուքն ու վտանգաւ անձին, յաջողեցաւ կազմել առաջին գերմանական նաւարկութիւնն ի Հիւսիսային բևեռ՝ Գերմանիա անուն նաւով, 24 մայիսի 1868, որպէս զի իր հայրենիքը վարչմուկ ուրիշ ազգերէն այսպիսի ձեռնարկութեանց մէջ, և այնչափ էր այս նպատակիս համար իր ցըրցուցած եռանդն ու զոհողութիւնքն, որ զինքը Bahnbrecher այսինքն ռահաւորդ կը կոչէին հայրենակիցը։

Գերմանիան ճամբայ ելաւ Պերկէնէն, ուղեց՝ մօտենալ Կրէնլանտիոյ, չկրնալով՝ առաջ տարաւ ճամբան Սրիլադիպի ծովերուն մէջ, հասաւ մինչև 81° լայնութեան մօտ, և ետքն անցնելով Հինդրէնի նեղուցէն՝ վերադարձաւ Պերկէն, նոյն տարւոյն 30 սեպտեմբերի։

Բայց աւելի նորագոյն և նշանաւոր ճամբորդութիւնն որ նոյն այս Բէդէրմանի անխոնջ ջանիւքն ու աշխատութեամբ կատարուեցաւ, երկրորդ Գերմանիա շոգենաւունն է, որ առաջնոյն յիշատակաւ անոր անունը կրեց։ Այս նաւարկութեան պատմութիւնն հրատարակուեցաւ 1873-74 տարիներուն մէջ, ուր ընթերցողը կը տեսնէ կայտառ ու կենդանի ոճով նկարագրուած այն զարմանալի ճանապարհորդութեան արկածները, նաւորդաց կրած նեղութիւնները, ձեռք բերած գիտնական յաղթանակին, քաջած ցաւերնուն ու րախտութեան փոխուիլը, և այն մարդախոշոյ սառուցի գօտոյն ահաւոր միայնութեանց մէջ անցուցած կեանքերնին։

Այս Գերմանիա նաւն ալ ճամբայ ելաւ Պրէմայի նաւահանգիստէն, 15 յուլիսի 1869, ժափաձայն կեցցէներով և յաջողութեան մաղթանքը, ուր ներկայ էր Բրուսիոյ թագաւորն Գուլիէլմոս, որ մասնաւորապէս եկեր էր երթալ բարեաւ ըսելու կտրիճ նաւոր-

ԱԳՈՍՏՈՍ ԲԷԴԵՐՄԱՆ

դաց։ Գերմանիայի ընկերացաւ առա-
ջոտաւոր պզտի նաւ մը Հանսս ա-
նունով, որ պաշարները կը բերէր։
Գերմանիա ունէր 14 նաւորդ, իսկ
Հանսս ունէր 13 նաւորդ։ Բաց 'ի
նաւորդներէն երկուքին մէջ ալ կային
աստեղաբայիս, երկրաբան, բուսաբան,
կենդանաբան, և այլն։ Վերջապէս ընդ
ամենը 33 անձիք։ Երոնց մէջ էր Ա-
ոտրիացի կտրիճ զինուորականն Յու-
լիոս Բայէր, որ ետքէն շատ մեծ ա-
նուն ստացաւ։ Գեկերոֆի նաւորկու-
թեամբն ու աւստրիացի բեռախըն-

ՊՐԱՎ Ա.

զիր զիտնական նաւորդաց համբաւն
անմահացուց։

Բէդէրման ծնաւ 18 ապրիլի 1822,
շատ տարի Անգղիա անցուց, ուր գոր-
ծակից եղաւ երեւի աշխարհացուցա-
գրաց հետ, Հերման և Հենրիկոս Պէր-
կաւս, Ճոնսդըն, և այլն։ Եւ մասնակցե-
ցաւ անոնց համբաւաւոր բնական աշ-
խարհագրութեան ատլասները, յօրի-
նելու։ արդէն անունն հռչակուեր էր
կեդրոնական Ափրիկէ ճանապարհոր-
դելոյն ու դէպ 'ի հիւսիսային բարձր
լայնութիւններուն ուղեորելոյն։

3

բէզէրմանի կենդանագրին հետ վա-
րը գնենք նաև բւեռագնաց նաւորդ-
ներն իրենց տարազներովը, որոնք երկ-
րորդ Գերմանիայի մէջ կը գտնուէին:

Այս առթիւ համառօտեմք հօս տեղ
վերոյիշեալ Բայէր աւատրիացի ուսում-
նականին ու բւեռային նաւորին վնն-
նայի աշխարհագրական ընկերութեան
առջև խօսած ճառին բովանդակութիւ-
նը, որով կը բացատրէր բւեռային
ցրտութեան ըրած աղբյուրները:

Բայէր եւ իր ընկերքը, 14 մարտի 1874
թուականին, բախիրով ճանապարհ-
հորդութիւն մ'ըրին Սանաբլաւ ըստած
սառնարանին վրայ, որպէս զի դիտեն
Փրանկիսկոս-Յովսէփ կոչուած ցամա-
քը: Յուրտն էր 400 Ռէօմիւրի զրոյէն
վար:

Արեւ ծագելէն առաջ Բայէր եւ Դի-
րոլեցի մը դուրս ելեր էին դիտելու եւ
գծագրելու, թէպէտ եւ ցուրտը սաստիկ
էր: Արեւուն ելքը շատ փառաւոր էր.
չըլտագատած կը տեսնուէր մանր արև-
ներով՝ սաստիկ ցրտոյն պատճառաւ.
լոյսն աւելի պայծառ կը փայլէր հա-
կառակ չափազանց ցրտութեան:

Այն ճանապարհորդները հարկա-
դրուած էին ռօմը լեցունել կոկորդներու
նուն մէջ, առանց դպցընելու շրթունք-
ներնուն գաւաթին եզերքը, վասն զի
վտանգաւոր էր, եւ ատրաշէկ երկաթի
նման կ'այրէր. բայց ռօմն ալ կորսըն-
ցուցեր էր իր զօրութիւնը եւ հեղուկ
վիճակը, անժուր համ ունէր եւ ձէթի
պէս թանձրացեր էր: Անկարելի էր
ծխել սիկար կամ կարճ ծխափայտով,
չուտ մը բերաննին սառուցի կտորով
կը լեցունէր: Դպչելով մետաղէ գործի-
ներուն՝ ատրաշէկ երկաթի ազդեցու-
թիւն կու տային, նոյն զգացմունքն ու-
նեցան ճանապարհորդներէն անոնք ո-
րոնք վկերնէն խաչ միտալ ունէին
մարմնոյ վրայէն կախուած:

Բայէր կ'ապահովէր թէ այնպիսի
խիստ ցուրտ մը կը կարկամէր մարդուս
կամքը, որ գիշովի նման տէր չըլլար իր

չարժմանցը, կը կակաղէր եւ մտածու-
թիւնները կը դանդաղէին: Այն ցր-
տոյն ազդեցութիւն մարմնոյն խոնաւու-
թիւնը չողիւնայով տապալից ծարաւ
կ'ունենար մարդ: Զիւնը շատ փաստա-
կար է իբրև ծարաւ անցունող, վասն զի
բորբորմունք կը պատճառէր կոկորդին,
քմաց եւ լեզուին: Եւ ձեան գործածու-
թիւնը խաբէական է, վասն զի ոչ եր-
բէք կարելի է այնչափ ձիւն կըլլել որ
բաւական ըլլայ ծարաւը յագեցունել.
զրոյէն վար 300-400 ցրտութիւնը հա-
լած մետաղի համ կու տար ձեան:

Զիւնակերք թուլամորթ կը համա-
րուին, ինչպէս արևելք ափիոն ուտող-
ները: Այն ճանապարհորդներն որոնք
ձիւնեղէն դաշտերէ կ'անցնէին, չորս
կողմանէ շողիով պատած էին, եւ այս
շողին իրենց մարմնէն կ'ելլէր, թէ եւ
մուշտակներ հագուած ըլլային: Այն
շողինները գետին կը թափէին սառած
մանր բլուրեղներու ձևով եւ թեթեւ ձայն
մը կը հանէին. մթնոլորտին անթա-
փանցելութիւն կու տային եւ խաւար կը
պատճառէին:

Թէպէտ օդը խոնաւ էր, սակայն ցա-
մաքութեան անախորժ զգացմունք մը
կ'իմանային: Անշնան ձայն մը մինչև հե-
ռուն կ'երթար. սովորական խօսակցու-
թիւն մը հարիւր քայլ հեռուէն կը
լսուէր. ընդհակառակն հազիւ կը լսու-
էին հրացանի հարուածներն որ բարձր
լեռանց դազաթէն կ'արձկուէին: —
Բայէր այս երևութիւն պատճառ կը հա-
մարի բւեռային մթնոլորտին սաստիկ
խոնաւութիւնը: Կարելի էր ողջ միսը
պատուտել եւ անդիկը գնտակի ձևով
գործածել ճաշակելիքն ու հոստտելիքն
այս լայնութեանց տակ կը տկարանան.
ուժը ցրտոյն կարկամի ազդեցութեամբ
կը թունայ, աչուրներն յակամայս
կը գոցուին ու կը սառնին, կանկ առնե-
լով ոտից գարշապարը կ'անդապանայ:
Չարմանալի է որ մօրուքն ամենեւին
չիսառիր. բայց պատճառն է վասն զի
արտաշնուած օդը ձիւն փոխուելով
վար կը թափի: Թխագոյն մօրուքները
ցրտութեամբ բացազոյն կը փոխուին:

ալքն ու քիթը կարգէ դուրս կը հոսեն։ Այսպիսի ցրտութեան դէմ կարելի մի միայն պաշտպանութիւնն է տաքցուցած հագուստներ հագուիլ, և ջանալ որչափ որ հնար է մարմնէն

ելած շոգին վրան խտացունել։ Մարմինը ճարպով օծել և կամ մրով սեցունելն, որ օգտակար կը կարծուին ցըրտոյն դէմ, ամեննին զօրութիւն մը չունին։

ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ԲԵՒԵՌԱՋՈՒ ՆԱԽԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Յետ վերջին նաւադնացութեանց Ֆրանքլին նաւապետը գտնելու համար, այսինքն քառորդ դարէ մ'ի վեր, Անգղիացիք ետ կեցեր էին դէպ 'ի հիւսիսային բեւեռ ճանապարհորդելու։ Իբրաւ քանի մը անգղիացի հարուստ ծովասէրներ (yachtsmen) մինչև Սբիցպէրկ հասան իրենց նաւազնացութեամբը, սակայն աւելի զուարճութեան քան թէ ուսումնական ճանապարհորդութիւն էր ըրածնին, թէ և քանի մը մանր մունր գիւտեր ալ գտած ըլլան։ Երկար ժամանակէ 'ի վեր տեսնելով Շուետաց, Ամերիկացուց, Գերմանացուց, Աւստրիացուց, և այլն. օրինակն ու յաջողութիւնը, անգղիացի աշխարհագիրը ազնուական նախանձով վառուած կը խնդրէին իրենց կառավարութենէն և հասարակութենէն պատրաստել նոր նաւարկութիւն մը դէպ 'ի հիւսիսային բեւեռ։ Անգղիոյ աշխարհագրական ընկերութիւնն ալ ժամանակն յարմար սեպելով ուրիշ ուսումնական ընկերութեանց հետ միաբանած առաջարկեց կառավարութեան պատրաստել բեւեռայու նաւազնացութիւն մը, ցուցնելով որ ոչ միայն աշխարհագրական, բնագիտական, աստեղաբաշխական, բնական, և այլ գիտութիւնք մեծապէս 'ի օգտուէին հիւսիսային բեւեռին քննութենէն, այլ նաև Անգղիոյ պատիւն ալ կ'աճէր, որ ուրիշ ազգաց ճամբայբացաւ ու ինքն անոնցմէ վար չիմնար, և նախորդաց պարծանքը կը շարունակէ։ Նոյն ժամանակներն

Անգղիոյ կառավարութեան գլուխը Նիլտըսոնն էր, պատասխանեց թէ գանձնուրիշ ժանրութիւններուն վերջընելու կարևոր քան բեւեռային նաւազնացութիւնն։ Կլէտրսդոն ընկաւ իշխանութեւնէ, իրեն յաջորդը Տիգրայէլի թէպէտև պահպանողական կողմնակցութեան կը վերաբերէր, բայց այս պարագայիս մէջ շատ աւելի ազատախոհ գտնուեցաւ քան զնախորդն ու որոշեց այն նաւազնացութիւնը։

Նոյեմբերամսուն մէջ էր 1874ին երբ այս որոշումն եղաւ։ Առանց վայրկեան մը կորսընցունելու սկսան նաւեր հանդերձել, նաւաստիքը կազմել, պաշար պատրաստել, կարևոր գործիներն հայտնայթել, և հաւաքել ուսմանց ու գիտութեանց այն ամէն ճիւղերուն մասնական հրահանգները, որոնց քննութեան պիտի պարապէր այն նաւազնացութիւնն։ Երկու նաւ ընտրուեցան Էլէրդ (Alert) և Տիգրայէլի (Discovery) անունով, որոնք ամրապնդուեցան դէմ դնելու սառուցից հարուածներուն։ Իսկ այս նաւազնացութեան հրամանատարութիւնը տրուեցաւ Նէյրս (Cap. Nares) նաւապետին, որ 1852-54 բեւեռային նաւարկութեան ժամանակ դրօշակիր եղեր էր։ Իսկ իրեն օգնականներն առնուեցան անգղիական նաւատորմին ընտրելագոյն սպաներէն, նաւաստիքն ալ մէկիկ մէկիկ բժշկական քննութեան անցան, անոնց բնական կարողութիւնքը և առողջ կազմուածքը տեսնելու համար, որպէս զի